

FEMININE INITIATION AND SACRIFICE IN THE NEPTUNIC SPACE OF EMINESCU AND MACEDONSKI

Maximiliana Ștefan (Miheț)

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: This paper tries to highlight the feminine characters from the literary works Cezara by Mihai Eminescu and Thalassa by Alexandru Macedonski. The essay follows the initiation and sacrifice of the female Caesara and Caliope, who become the slaves of passion, in aquatic environments, to facilitate the fulfillment of love that brings happiness or death.

Keywords: initiation, sacrifice, aquatic, island, destiny, slave, love, death

Textul narativ se construiește întotdeauna în jurul unei ficțiuni și în jurul unuia sau mai multor personaje. Personajul are o mare importanță în discursul narativ și un rol de mediere în relația autor – narator – cititor. „*Ca să găsească un răspuns în sufletul oamenilor, literatura trebuie să vorbească despre oameni, să creeze oameni.*”¹ Personajul este semn narativ cu evoluția cea mai pregnantă și mai vizibilă, determinantă pentru tipul de discurs imprimat în spațiul narativ. Ca semn central al unei opere literare narative, personajul concentrează toate semnificațiile majore ale acesteia.

Un loc aparte în literatură îl ocupă personajul feminin surprins într-o gamă largă de trăsături, de la femeia puternică, ambițioasă, dominatoare, enigmatică, la femeia sensibilă, pasională, într-o permanentă căutare a identității, capabilă să trezească trăiri profunde cu prețul sacrificiului suprem. Umanitatea nu se poate manifesta decât în forma cuplului femeie-bărbat, femeia fiind percepută ca o ființă complexă, polimorfă, în jurul căreia gravitează existența bărbatului, iar odată încheiat întregul se poate vorbi despre perfecțiunea adamică.

Astfel de eroine, fără de care bărbatul nu-și poate defini prezența în lume, sunt Cezara și Caliope, pe care le întâlnim la Mihai Eminescu în opera *Cezara* și la Al. Macedonski în opera *Thalassa*, personaje romantice, arhetipale, care ilustrează prototipuri ale perfecțiunii adamice, fiecare reprezentând câte o ipostază a misterului feminin, urmând un drum al inițierii și al sacrificiului, devenind sclave ale pasiunii, în medii acvatice, pentru a facilita împlinirea iubirii, ceea ce le aduce fericire sau moarte.

În cele ce urmează, propunem să urmărim evoluția celor două eroine, Cezara și Caliope, prezente atât în inițiere, cât și în sacrificiu, de o feminitate tulburătoare, dominate de trăiri puternice, visătoare, sentimentale, caractere excepționale, care acționează în împrejurări excepționale și care facilitează împlinirea iubirii aducătoare de fericire (Cezara) sau moarte (Caliope). Aceasta se produce numai în planul transcendent reprezentat prin cele două insule simbolice (Insula lui Euthanasius și Insula Șerpilor), semnificând ieșirea din fenomenal și alteritate și intrarea într-o altă dimensiune a ființei, cea mitică. Spațiul neptunic devine punct de conjurație între sacru și profan.

Insula, ca centru spiritual primordial, este locul privilegiat la care se ajunge în urma unei călătorii pe apă și va rezolva drama protagoniștilor, deținând rolul decisiv în istoria pasiunii lor.

¹Hertha Perez, *Ipostaze ale personajelor în roman*, Editura Junimea, Iași, 1979, p. 8.

Marea este un topos erotic și thanatic, un neant al disperării, un pat de nuntă, dar și un pat al morții. Termenii acvatici evidențiază neptunismul eminescian și macedonskian. Eroinele devin sclavele pasiunii, și chiar și agresivitatea care le caracterizează este una inocentă determinată de sentiment. Natura – iubirea – moartea apar ca trei ipostaze ale eternității.

Cezara, personajul feminin din nuvela eminesciană, parcurge un traseu inițiativ menit să o apropie de ceea ce se află dincolo de realitatea percepută prin intermediul rațiunii. Intrarea sa în spațiul adamic stă sub semnul hazardului, datorită plăcerii înotului. Insula îi trezește o stare de beatitudine, îi arată sensul vieții și iubirea necondiționată, aducătoare de fericire. Traseul este unul care o duce către descoperirea sinelui și către restabilirea întregului și a armoniei omului cu universul. Deși are un parcurs diferit de cel al lui Ieronim, este generat de același obiectiv comun „*dorind să participe la sacru prin totalitatea ființei sale.*”²

Din punct de vedere fizic, Cezara este simbolul frumuseții, al senzualității, care poate seduce pe oricine prin puterea de dăruire în dragoste, chiar și pe călugărul Ieronim, „*fața ei era de-o albeață chilimbarie, ...boltită frunte și-n acei ochi de-un albastru întuneric cari sclipesc în umbra genelor lungi și devin prin asta mai dulci, mai întunecoși, mai demonici. Părul ei blond pare-o brumă aurită, gura dulce cu buza de dedesubt puțin mai plină, părea că cere sărutări, nasul fin și bărbia rotundă și dulce ca la femeile lui Giacomo Palma (pictor italian). Atât de nobilă, atât de frumoasă, capul ei se ridică cu-n fel de copilăroasă mândrie, astfel cum și-l ridică caii de rasă arabă, ș-atunci gâtul nalt lua acea energie marmoree și doritoare totodată ca gâtul lui Antinous.*”³, (Antinous - simbolul frumuseții plastice, tânăr din Bitinia înzestrat cu o mare frumusețe). Frumusețea a reprezentat un criteriu imuabil în opera lui Eminescu, la care se adaugă voința neobișnuită de a-l seduce pe Ieronim, Cezara fiind capabilă chiar să se umilească în fața acestuia pentru a-i cerși iubirea. Fata este conștientă de frumusețea și senzualitatea sa aproape nepământească „*căci știi că sunt frumoasă*” și o folosește la maxim pentru a stârni interesul jumătății sale. Conștientizarea calităților și stilul direct, nedisimulat, reliefează caracterul ambițios și puternic al fetei. Nu renunță ușor în fața refuzurilor repetate ale lui Ieronim, ci își continuă planul pentru a-și atinge țelul: „*Pentru Ieronim, întâlnirea cu Cezara înseamnă limitarea libertății de a visa: <<Cezara caută în Ieronim un refugiu pentru a dobândi un fel de libertate, pentru a scăpa de propunerile lui Castelmare>>. Pentru Cezara, Ieronim reprezintă salvarea, oportunitatea de a se opune unui mariaj nedorit: <<Acuma Castelmare are jocul liber [...] nu am cauze de-a mă opune căsătoriei cu el, căci tu nu vrei să știi nimica de mine.>>*”⁴

Simbolistica numelui întărește ideea caracterului său puternic, fiind marca oamenilor cu voință imperială. Eugen Simion afirmă că Cezara este „*o ființă ce ascunde sub înfățișarea angelică, pasiuni telurice*”⁵, de aici rezultând faptul că este un personaj al contrariilor, oscilând între inocența Evei și agresivitatea zeiței Venus. Pentru împlinirea dragostei, Cezara își părăsește fără regret lumea sa, în care se simțea închisată, și pășește într-o lume mai mică, dar în a cărei izolare își regăsește libertatea și iubirea. Odată cu traversarea înot a mării și scaldă nocturnă în apa lacului, eroina își șterge întreg trecutul, trăiește regresivitatea în copilăria feerică, fiindcă „*Era nebună ca un copil rătăcit într-o grădină fermecată din basme. [...] cugetarea ei se-mprospătase [...] și uitase starea în care era.*”⁶ În acest context, Cezara pătrunde în dumbrava din mijlocul insulei, iar după botezul în apele purificatoare, Ieronim ajunge să o iubească cu adevărat, fiind convins că ea este acum idealul la care aspira și

²Mircea Eliade, *Mituri, vise și mistere*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 105.

³Mihai Eminescu, *Cezara*, Editura Junimea, Iași, 1985, p. 90.

⁴Delia-Anamaria Răchișan, *Insula și marea la Mihai Eminescu și la Alexandru Macedonski*, Editura Mega Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, p. 41.

⁵Eugen Simion, *Proza lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, București, 1964, p. 238.

⁶Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 119.

modalitatea de înălțare a spiritului. Iubirea Cezarei se manifestă, din primul moment, ca o revărsare a simțurilor, o mixtură de atitudini, de stări: inocență și senzualitate, sfoșenie și îndrăzneală. La vederea lui Ieronim pozând pentru pictorul Francesco, fata trăiește senzații de necontrolat, „*era obosită de emoțiune*”, „*tremura ca varga*”, „*avea toaleta dezorganizată, părul vâlvoi, ochii aprinși, fața roșie ca sângele*”, „*ochii plini de lacrimi și dorință*”.

Nuditatea Cezarei este asociată de Eugen Simion cu cea a Evei de dinainte de căderea în păcat, „*detaliu care vrea să simbolizeze, în chip biblic, regăsirea paradisului*”⁷, aceasta realizându-se odată cu unirea celor doi, care își recapătă inocența cuplului primordial.

Din schimbul de scrisori cu Ieronim descoperim o femeie sentimentală, sfoasă, supusă, care imploră, „*Ah! Cum aş topi gheața ochilor tăi cu gura mea - iubite!*”, dar persoana iubită pare un străin și îi răspunde printr-un refuz categoric, încărcat cu mare răceală: „*Aurul este o nenorocire și fericirea, ce mi-o oferi, venin.*” Dar, refuzul iubirii carnale îi mijlocește calea către descoperirea imaginii iubitei din adâncimea sufletului și împlinirea iubirii în raiul ascuns, unde au ajuns purificați de apele mării și dezbrăcați de existența profană.

Cezara este prototipul perfecțiunii adamice feminine, o proiecție a eului liric narator, o concretizare a imaginației sale creatoare. Ieronim o transformă în imagine astrală, o vede ca pe o iubită – icoană, căci el nu are nevoie de prezența ei carnală, ci de absența ei să poată contempla la imaginea eternă a iubirii, numai astfel „*visul frumuseții*” se poate împlini.

Cezara este unul dintre cele mai reușite personaje feminine din literatura română, care cucerește orice cititor cu calitățile sale: inteligență, naturalețe, îndrăzneală, frumusețe, sensibilitate. Chiar sexualitatea acestei femei este pură, datorită solidarității și sincerității pe care o poartă pentru Ieronim. Eminescu realizează un portret al femeii ideale, o imagine în absolut, fără de care bărbatul nu se poate defini.

Caliope, personajul feminin din opera lui Al. Macedonki, adolescența grecoaică de origine nobilă, în vârstă de doar treisprezece ani, parcurge un traseu menit să-l prăbușească pe Thalassa din spațiul aflat deasupra umanului pentru a descoperi semnificația cosmică a ființei, urmare a unui complot al zeilor și al forțelor naturii. „*Pleacă, și-ai îndeplinit rostul pentru care ai fost născută: ai prăbușit pe un om din strălucita și înalta împărăție ce era a lui și l-ai îmbrâncit în gheena ticăloșiei și a pierzării.*”⁸

Caliope ajunge pe insulă în urma unui naufragiu provocat de o furtună teribilă „*intervenție divină în mersul lumii sau o pedeapsă cerească.*”⁹ Toate elementele naturii participă la scena naufragiului, marea nemilostivă, ca un hău aflându-se într-o uriașă frământare, se contopește cu întunecimea cerului. Din acest infern acvatic Caliope este singura care supraviețuiește și ajunge pe insulă cu un scop anume, de a-l supune pe Thalassa la o probă prin care să dovedească determinarea sa de a-și suprima orice slăbiciune omenească. Insula este o lume deosebită, care o conduce spre descoperirea iubirii aducătoare de moarte, căci ea devine sclava pasiunii pentru Thalassa. Treptat, copila își pierde mândria apartenenței sale, înlocuind-o cu umilința și înfrângerile, acest lucru ajutând-o să-și redefiniească valoarea, ca mai apoi să refuze să părăsească insula când se ivește ocazia. Caliope „*ajunge să sufere de o formă a sindromului Stockholm, sindrom care se manifestă prin atașamentul emoțional neobișnuit pe care unele din personajele răpite sau ținute prizoniere îl dezvoltă față de răpitori.*”¹⁰ Ea devine dependentă de iubitul/călăul său, o sclavă a puterii masculine.

⁷Eugen Simion, *op. cit.*, p. 260.

⁸Al. Macedonski, *Thalassa*, Editura Tana Carte, Curtea de Argeș, 2008, p. 109.

⁹Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, p. 72.

¹⁰Laura Cornea, *Irezistibila tentație. Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonsky, Baconsky*, Editura Școala Ardeleană & Eikon, Cluj-Napoca, 2015, p. 173.

Simbolistica numelui său face trimitere la mitologia greacă. Caliope este „fiica lui Zeus și Mnemosyne. Calliope este considerată a fi cea mai înțeleaptă dintre muze. Este muza muzicii, cântecului, dansului și a elocvenței. Este reprezentată cu o unealtă de scris și tăblițe cerate în mână. Mama lui Orfeu și Linus, fiii lui Apollo sau Oeagrus, regele Traciei.”¹¹

Din punct de vedere fizic, „Caliope reprezintă frumosul absolut, care conține în esența sa ispita și chemarea carnală, tocmai de aceea imaginea creată din și prin Thalassa este a unei copile de treisprezece ani, pe care el o aseamănă cu o zână.”¹² În debutul operei, Caliope pare firavă, inocentă și fără personalitate, neinițiată în tainele iubirii, fermecată de frumusețea lui Thalassa, apoi îmbătăită de cuvintele și gesturile drăgăstoase ale acestuia, ea devine o victimă, fiind o marionetă a destinului. Pe parcursul acțiunii, fata dovedește o voință și o putere de a răbda uimitoare, iar singura modalitate de a scăpa din acest univers este moartea. Astfel, putem remarca o nouă ipostază a feminității.

Ipostazele succesive pe care le întrușchipează, îi conturează treptat profilul moral prin analiza sufletului ei chinuit de tânără femeie îndrăgostită profund de Thalassa, căruia îi încredințează cu generozitate viața, îndurând cu umilință vorbele grele și loviturile. „Izbită cu picioarele și cu mâinile, târâtă cu sălbăticie pe scânduri, ridicată apoi de acolo și aruncată ca o zdreanță pe o margine de pat, când Caliope se deșteptă din jumătatea ei de leșin, o gâfâitoare răsuflare era pe buzele și pe pieptul ei, și, pentru întâia oară, iubi pe Thalassa cu adevărat.”¹³

Oscilând între dragoste și ură, Caliope ajunge să-și dorească dispariția fizică a iubitului, simțind incompatibilitatea idealurilor lor „Reurcarea lor spre ceruri îi trântea însă grabnic la pământ și le deștepta priceperea că între ei nu va fi niciodată [...] altceva decât o prăpastie în care deosebiriile sufletești se vor păstra aceleași.”¹⁴ Prin urmare, moartea Caliopei, adusă ca o ofrandă mării în ipostaza unei iubite înșelate, rămâne singura soluție prin care Thalassa poate să-și atingă idealul și să-și redobândească unitatea pierdută. După extazul iubirii, Caliope trăiește extazul morții, iar moartea sa ucide realitatea, umanul și deschide calea către absolut.

Personajul își trăiește destinul la intensitate maximă, o adevărată luptă pentru supraviețuire, încercând să evolueze spiritual.

În evoluția celor două cupluri, Cezara – Ieronim și Caliope – Thalassa, spațiul neptunic are o importanță majoră, deoarece reacționează la trăirile personajelor, la pasiunile lor, insula și marea fiind puternic erotizate. Marea și insula sunt pârținitoare contribuind la închegarea cuplului Cezara – Ieronim, simbolizând atât lumea cosmicizată, dar, în același timp, acționează relevant în dezbinarea cuplului Caliope – Thalassa, simbolizând un neant al disperării, într-un cuvânt, locul tuturor posibilităților. Cezara și Ieronim reușesc să învingă moartea prin iubire, iar Caliope și Thalassa ilustrează cazul invers. Dualitatea acestor elemente este resimțită în ambele opere, *Cezara și Thalassa*. Apa oferă viziunea asupra vieții și a morții și calea către închegarea cuplului primordial.

Erotica eminesciană din *Cezara* este prezentă și în conturarea personajului Caliope prin perfecțiune fizică, întregită de profunzimea sentimentului erotic care merge până la sacrificiu, bazată pe opoziția unor idei contrare, legate de dorința de iubire a femeii. Personajele se impun prin acuitatea dramei existențiale pe care o parcurg și prin efortul lor de a cunoaște și de a se cunoaște.

¹¹Lista personajelor mitologice elene. Muzele,

https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_personajelor_mitologice_elene#Muzele.

¹²Diana-Maria Șerban, *Melancolia în romanul Thalassa, de Alexandru Macedonski*, în *România literară*, nr. 33-34, iulie-august, 2017.

¹³Al. Macedonski, *op. cit.*, p. 110.

¹⁴*Ibidem*, p. 107.

Ambii prozatori, au surprins prin cele două *poeme în proză*, prin structură, viziune fantastică, spirit modern, prezența absolutului și a perfecțiunii, ieșind din tiparele tradiționale ale prozei narative.

BIBLIOGRAPHY

Repere teoretice și critice

1. Cornea, Laura, *Irezistibila tentație. Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonsky, Baconsky*, Editura Școala Ardeleană & Eikon, Cluj-Napoca, 2015.
2. Eminescu, Mihai, *Cezara*, Editura Junimea, Iași, 1985.
3. Eliade, Mircea, *Mituri, vise și mistere*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
4. Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.
5. Macedonski, Al., *Thalassa*, Editura Tana Carte, Curtea de Argeș, 2008.
6. Perez, Hertha, *Ipostaze ale personajelor în roman*, Editura Junimea, Iași, 1979.
7. Răchișan, Delia-Anamaria, *Insula și marea la Mihai Eminescu și la Alexandru Macedonski*, Editura Mega/Argonaut, Cluj-Napoca, 2017.
8. Simion, Eugen, *Proza lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, București, 1964.
9. Șerban, Diana-Maria, *Melancolia în romanul Thalassa, de Alexandru Macedonski*, în *România literară*, nr. 33-34, iulie-august, 2017.

Bibliografie electronică:

1. *Lista personajelor mitologice elene. Muzele*,
https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_personajelor_mitologice_elene#Muzele (accesat la data de 02.12.2018)